

ARKEOLOGI I NORR 1

1988

ARKEOLOGISKA INSTITUTIONEN

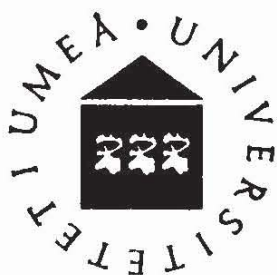
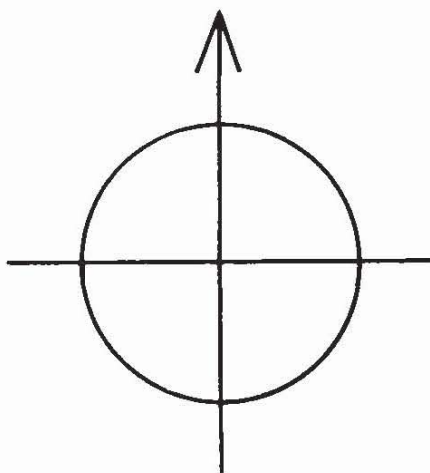

UMEÅ UNIVERSITET

ARKEOLOGI I NORR

1

1988

UMEÅ UNIVERSITET
Institutionen för arkeologi
UMEÅ UNIVERSITY
Department of Archaeology

Utgivare: Institutionen för arkeologi, Umeå universitet

Redaktör: Evert Baudou

Distribution: Institutionen för arkeologi,
Umeå universitet, 901 87 Umeå, Sverige

Tryckt med bidrag från Humanistisk–samhällsvetenskapliga forsknings-
rådet, Stockholm

Figurerna på omslagets framsida är hämtade från hällristningarna vid
Norrfors, Umeälven, nära Umeå (Archaeology and Environment
4:324)

ISSN 0284-558X

Printed in Sweden 1988 by

gotab Stockholm 1988 86866

Innehållsförteckning

Förord	5
<i>Gustaf Hallström</i>	
Forskningsplan för Norrlands forntid år 1941	7
<i>Evert Baudou</i>	
Gustaf Hallströms forskningsplan för Norrlands forntid 1941 och forskningsläget 1987	17
<i>Per H. Ramqvist</i>	
Boplats och hållristningar i Norrfors, Umeälven	29
<i>Lars Forsberg</i>	
Bosättningsmönster vid Lule och Ume älv under bronsålder och förromersk järnålder	51
<i>Per H. Ramqvist</i>	
Högom – nya undersökningar av bebyggelsesår	103
<i>Ingela Bergman</i>	
Det samiska boplatskomplexet vid Rackträsk, Arjeplog	129
<i>Noel Broadbent</i>	
Järnålderns och medeltidens säljägare i övre Norrlands kustland	145

Ingela Bergman

Det samiska boplatskomplexet vid Rackträsk, Arjeplog

Bergman, I. 1988. Det samiska boplatskomplexet vid Rackträsk, Arjeplog. (The Saami dwelling site complex at Rackträsk, Arjeplog.) *Arkeologi i norr* 1:129–143. Umeå.

Abstract

The prehistory of the interior of Northern Norrland is well documented as far as the Stone Age is concerned. However, quite the opposite is true for the Iron Age and Medieval periods. Strayfinds dating c. AD 400–1400 occur sparsely while settlement sites are almost completely lacking. The Department of Archaeology in Umeå and the Silver Museum of Arjeplog have carried out archaeological investigations in the vicinity of Arjeplog with the primary goal of localizing Iron Age settlements. During three years (1984–86) of field work a total of 200 hearths were registered together with 300 artefacts, dating from AD 200 to 1800. The morphology, structure and spatial pattern resembles that of Sami settlements and resource utilization.

Ingela Bergman, Silvermuseet, S-930 90 Arjeplog, Sweden.

Vid exploateringsundersökningarna längs de norrländska vattendragen har en mycket stor mängd förhistoriskt material framkommit. Merparten tillhör tiden före Kr.f. och har registrerats som boplatsfynd. Utgrävningar av boplatser av varierande art och omfattning har bidragit till en tämligen innehållsrik bild av sten- och bronsålderns bosättningsmönster och resursutnyttjande. Det motsatta förhållandet kan dock sägas råda beträffande järnålder och medeltid, vars bosättningar inte har varit strandbundna i samma utsträckning som under äldre tid. Lösfynd är sparsamt förekommande, men i områden där intresset för förhistoria varit livligt är fynden fler. Arjeplogs socken utgör ett sådant område.

Till de järnåldersfynd och medeltida fynd som kommit in till Silvermuseet hör ovala eldslagingsstenar, sländtrissor, glaspärlor, yxor, pil-

och spjutspetsar samt täljstenskärl. I Arjeplog har även ovala spännbucklor, hästskoformiga spännen och arabiska mynt påträffats, de senare präglade år 917, 936 och 953 (Erixon 1936:162). Fynden är emellertid gjorda utan synbart samband med vare sig boplatser eller gravar. Serning (1960:74f.) finner det dock troligt att det i flera fall är fråga om gravfynd. I samband med utgrävningar vid Nåttiudden, 4 km nordöst om Arjeplogs samhälle, påträffades den hittills enda säkra gravanläggningen från järnåldern. Gravfyndet, en fragmentarisk långkniv, en spjutspets samt en yxa, allt av järn, pekar på en datering till vendel- och vikingatid (Lundholm 1973:236ff). En likadan långkniv eller eneggat kortsvärd hittades 1980 vid Stora Drocksjön, Ängersjö socken i Hälsingland. Det mycket rika Drocksjö-fyndet, troligen ett gravfynd, dateras till vendeltid (Sundström 1987:94, 107). Av det totala antalet fynd härrör de flesta från yngre järnåldern, och fyndkoncentrationen vid Arjeplog har tolkats som tecken på en vikingatida nordisk bosättning (Stenberger 1964:790). Serning talar om en vikingakoloni i Arjeplog, dit handeln mellan inland och kust i viss mån koncentrerats (Serning 1960:77).

Av de samiska metalldepåerna i Norrland från tiden 1000–1350 e.Kr. härrör endast en från Arjeplog socken. Enligt uppgift skall en oval spännbuckla ha framkommit vid en offerplats vid Ailesvare, ”det heliga berget” (Hallström 1924:862, 902). Det rika depåfyndet vid Tjautjer, Gråträsk, är visserligen beläget inom Piteå landsförsamling, men endast 130 km sydöst om Arjeplogs samhälle – en tämligen obetydlig sträcka med norrländska mått. Gråträskfyndet omfattar nära 1000 föremål från 700- till 1300-tal (Zachrisson 1984:68).

Med hänsyn till den relativt rikliga mängden vikingatida fynd framstod avsaknaden av boplatser som skenbar. Rackträskundersökningarnas uttalade målsättning var att klarlägga förekomsten av boplatser från järnålder och tidig medeltid. Silvermuseet i Arjeplog utförde tillsammans med Institutionen för arkeologi i Umeå under tre år arkeologiska undersökningar vid sjöarna Rackträsk-Dellaure, 10 km sydöst om Arjeplog. Undersökningarna påbörjades 1984 på initiativ av framlidne Einar Wallquist och fortsatte de två följande åren inom ramen för ett forskningsprojekt, vilket fortfarande pågår. Med undantag av tre vecors seminariegrävningar för arkeologistuderande, har arbetet utförts av författaren tillsammans med fil. stud. Sven-Donald Hedman.

Undersökningsområdet

Undersökningsområdet omfattar ca 3 km² och avgränsas av Dellaure i norr och Rackträsk i söder. Sjöarna Stor- och Lill-Kålmis utgör dess västra begränsning och undersökningarna har sträckt sig ca 7 km vidare mot öster (fig. 1). Området är i sin helhet beläget på glacifluviala bildningar, huvudsakligen sandåsar och sandslätter, men med inslag av morän. Gles tallskog dominerar helt med lingonris, renlav och björnmossa som markvegetation. Små tjärnar och mindre myrområden förekommer spridda över hela området.

Det fångstgropsystem som i SV-NO riktning löper mellan sjöarna Dellaure och Rackträsk har varit känt sedan 1900-talets början. Systemet består av 18 gropar av vilka två har undersökts i samband med exploateringsarbeten 1971. Vid samma tillfälle undersöktes även fem eldstäder belägna vid fångstgropsystemets nordöstra del (Walukiewicz

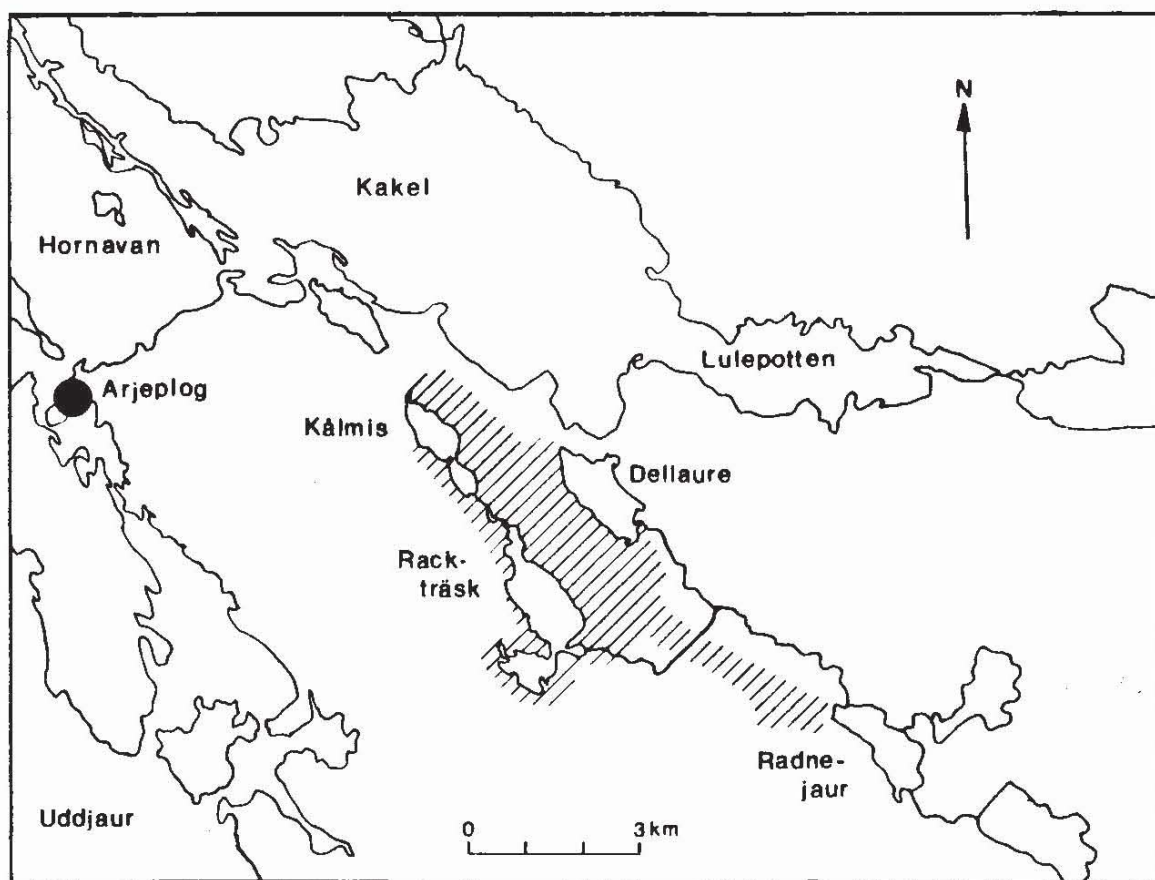

Fig. 1. Översiktsskarta över Rackträsk-Dellaure. Undersökningsområdet markerat med skraffering.

1977). Till de lösfynd som påträffats i området hör, förutom pilspetsar och knivar i järn, också en enskalgig spännbuckla i brons av Petersens typ 37F (Serning 1960:118) samt en kedjehållare i brons daterad till 1100–1300-tal (Zachrisson 1984:31).

Med hänsyn till kända fynd och fornlämningar framstod Rackträsk-Dellaure-området som en lämplig utgångspunkt för fältarbetet.

Resultat

Vid den inledande inventeringen framkom ett 30-tal härdar i fångstgropsystemets omedelbara närhet. Inom hela det undersökta området registrerades totalt 176 eldstäder och tre kokgropar. Trots att härdarna ofta var kraftigt övertorvade och med endast ett fåtal härdstenar synliga kunde form och storlek avgöras med hjälp av jordsond. I den i övrigt helt stenfria marken rådde inga tvivel om anläggningarnas avgränsning. Härdstenarna sammanföll dessutom med brandlagrens utbredning (Bergman Hennix 1984, Bergman 1985 a och b).

Härdarnas form och storlek

Vid fältarbetet noterades härdarnas form som oval, rund, rektangulär eller kvadratisk. I ett fall konstaterades en triangulär eldstad. Det visade sig dock vara svårt att göra en säker distinktion mellan ovala och rektangulära härdar. Distinktionen mellan å ena sidan runda och å andra sidan kvadratiska eldstäder lät sig lättare göras då de kvadratiska härdarna ofta uppvisade markerade hörnstenar. Eldstäderna betecknades vidare som antingen fyllda, dvs. i sin helhet stensatta, eller ofyllda, endast med kantring. Det var emellertid inte möjligt att vid inventeringen avgöra huruvida de fyllda härdarna begränsades av en kantring eller ej. Däremot kunde s.k. uppställningsstenar konstateras i ett flertal fall. Den samiska "arran" har ofta anlagts så att härdens ena kortsida utgörs av en större sten på vilken kittlar och kärl uppställts. I det arkeologiska materialet påträffades således samma konstruktionsdetalj.

Av tabell 1 framgår att de ovala härdarna dominerar. Tillsammans med de rektangulära härdarna utgör de 92,5 % av det totala antalet

Tabell 1. Antal härdar fördelade på härdtyp.

Form	Fylld	Ofylld	Totalt
Oval	71	28	99
Rekt.	11	1	12
Rund	6	1	7
Kvadr.		2	2
Totalt	88	32	120

Antal härdar med otydlig form: 56

eldstäder. På motsvarande sätt dominerar de fyllda härdarna (73,3 %) över de ofyllda (26,7 %). Slutsatsen blir att de fyllda härdarna av oval eller rektangulär form är vanligast. Eldstädernas storlek uppmättes med angivande av maximal längd och maximal bredd. Med maximal längd åsyftas det största längdmått som följer härdens form, dvs. härdens form är bestämmande för längdaxelns orientering. Bredden uppmättes vinkelrätt mot längdaxeln. Ibland har största diagonalen angivits som längdmått (Spång 1983:69). Med ett sådant tillvägagångssätt har härdens form en underordnad betydelse vilket är en nackdel då längdmåttet blir mer känsligt för avvikelser orsakade av t.ex. en enda utrasad sten.

Härdarna uppvisar en storleksvariation mellan extremerna 60x80 cm och 150x190 cm. Merparten ligger dock inom intervallet 80–110x100–150 cm. Det tycks inte föreligga någon signifikant skillnad i storlek mellan å ena sidan runda/kvadratiske och å den andra ovala/rektangulära eldstäder. Korrelationen mellan längd och bredd är för de ovala och rektangulära härdarna som väntat linjär ($K=0,6$), formdefinitionen uppställer villkor som begränsar variationsmöjligheterna. Den teoretiskt möjliga variation som tillåts inom de givna ramarna, t.ex. kan bredden vara konstant men längden variera, motsvaras dock inte av verkliga förhållanden. Sambandet mellan längd och bredd visade sig vara närmast proportionellt såtillvida att med ökad längd följer också ökad bredd (fig. 2). Härdarnas storleksfördelning uppvisar dock en variation i den meningen att vissa mått är mer frekventa än andra. Härdar med måtten 80x120 cm (14 st) uppträder t.ex. dubbelt så ofta som något annat måttförhållande (fig. 2).

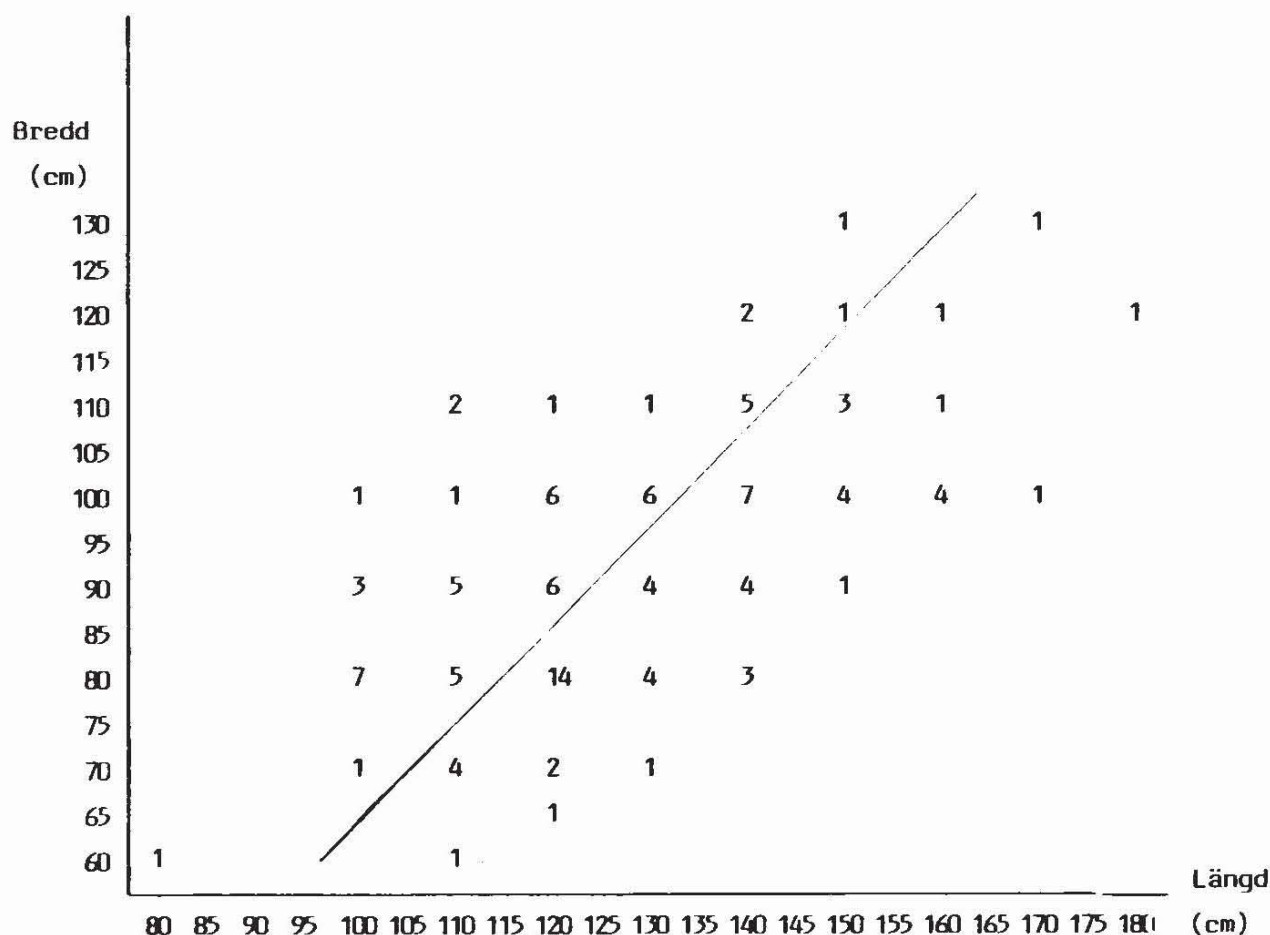

Fig. 2. De ovala och rektangulära eldstädernas längd/breddförhållande.

Härdarnas rumsliga spridning

Härdarna påträffades närmast undantagslöst i anslutning till de små tjärnar som förekommer glest spridda över undersökningsområdet. Tjärnarna är numera i det närmaste helt igenvuxna, men har tidigare fungerat som friskvattenkällor. Endast i ett fall påträffades härdar invid en kalkkälla. I allmänhet har eldstäderna anlagts mellan 10 och 50 m från närmast belägna tjärn.

Vid betraktande av hela det inventerade området framträder ett tydligt mönster. Härdarna fördelar sig på ett antal större grupper med 20–50 eldstäder (fig. 3). Inom respektive grupp uppträder i sin tur mindre grupper om 3–5 härdar vardera. Eldstäderna har då lagts i rad på jämna avstånd, ofta 5–10 m, från varandra. Det föreligger inget tydligt samband mellan härdform/storlek och härdens belägenhet – inom varje

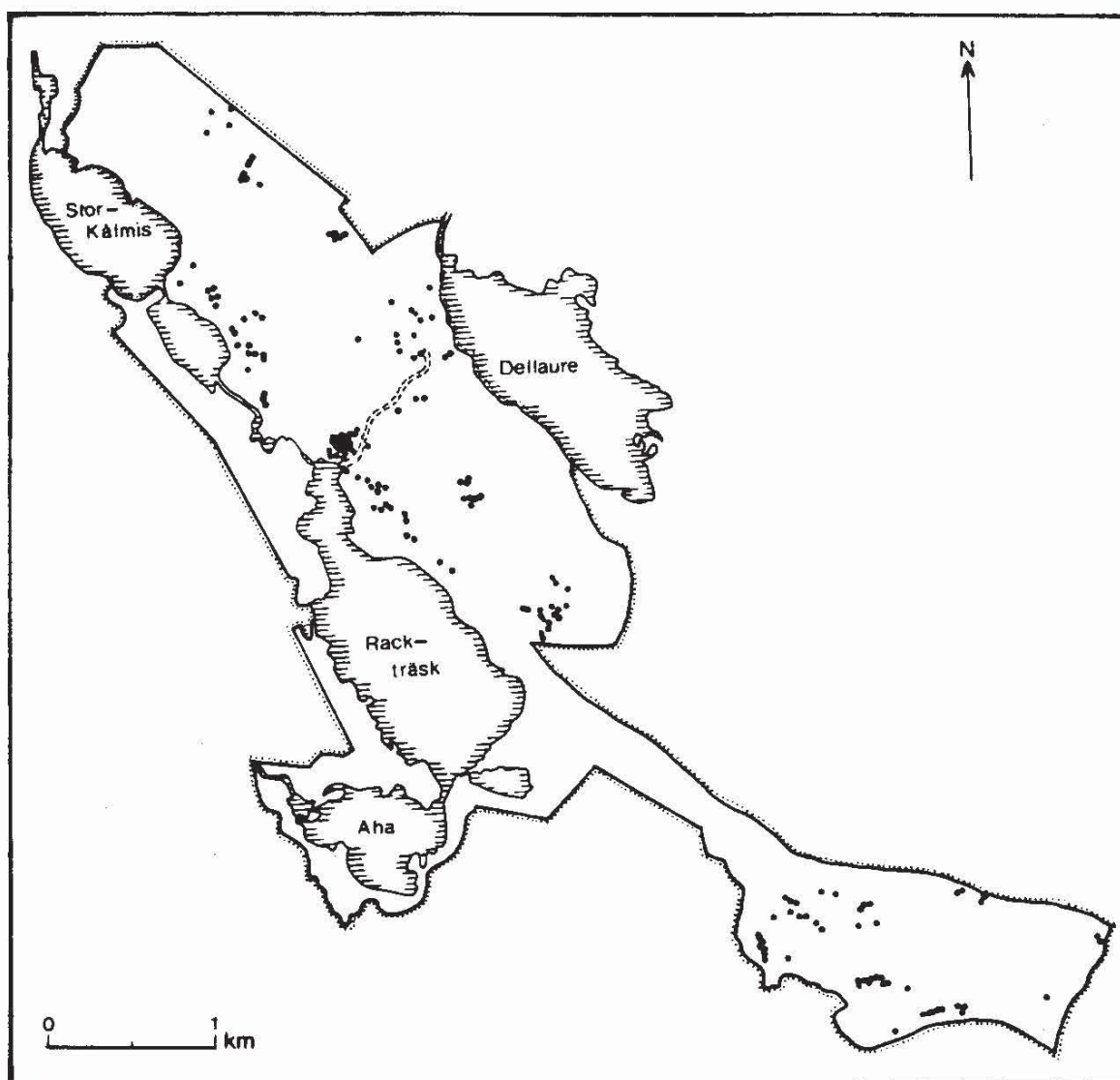

Fig. 3. Undersökningsområdet vid Rackträsk-Dellaure har avgränsats med hänsyn till myrar och myrstråk. De påträffade eldstäderna markeras med fyllda cirklar, fångstgropsystemet med streckad linje.

större grupp är variationen stor. De mindre härdgrupperna uppvisar dock större enhetlighet inom respektive grupp.

Såsom framgår av tabell 2 har härdarna inte anlagts med preferens för vissa väderstreck. I de flesta fall tycks den lokala topografin ha varit avgörande. De faktorer som bestämmer var kåtplatserna förläggs är många – vindförhållanden, snödjup, dränering, utsikt m.m. (L.E. Ruong 1987) – samma överväganden torde ha legat till grund för val av boplatser även under förhistorisk tid. Ett gemensamt drag för de flesta härdar är att de anlagts med längdaxeln vinkelrätt mot tjärnkanten, dvs. med kortsidan mot densamma.

Tabell 2. De ovala och rektangulära härdarnas orientering.

Väderstreck	Antal	%
N – S	23	23,2
O – V	22	22,2
NO – SV	17	17,2
NV – SO	9	9,1
NNO – SSV	10	10,1
NNV – SSO	13	13,1
ONO – VSV	1	1,0
VNV – OSO	4	4,0
Summa	99	99,9

Inom området närmast Rackträsk återfinns den hittills största koncentrationen av härdar. Av de 60 härdarna påträffades 26 helt nära fångstgropsystemet, varav 18 anlagts i rad med jämna avstånd från varandra, dels parallellt med fångstgroparna, dels i rät vinkel mot desamma. I den punkt där de två linjerna sammanstrålar påträffades fem eldstäder inom en yta på 10x10 m (fig. 4).

Fynd

Inventeringsarbetet innefattade utöver okulär besiktning och sondering även användande av metalldetektor. Härvid gjordes en stor mängd fynd av vilka merparten är bruksföremål av järn – knivar, eldstål, pilspetsar, saxar, yxor, hammare, krokvar, spikar, nitar, nålar m.m. Även smycken som fingerringar, bälteknappar och hängen av brons, koppar eller silver påträffades. En särskild fyndkategori utgjordes av små klippta brons- eller kopparbleck med ett eller flera hål och ibland med vidhängande nitar. Till de mer anmärkningsvärda fynden hör den ovala spännbuckla som påträffades vid en av härdarna vid Rackträsk (härd nr 18, fig. 3). Spännbucklan var fragmentarisk men har ursprungligheten varit dubbelskalig av typ Petersen 51 som dateras till 900-tal (Jansson 1985:174f.).

Fig. 4. Härdarna har anlagts i grupper. I vissa fall, som vid Rackträsk, har de anlagts i rad på jämna avstånd från varandra. Rackträsk's yta utgör nollplan.

Område A, Rackträsk

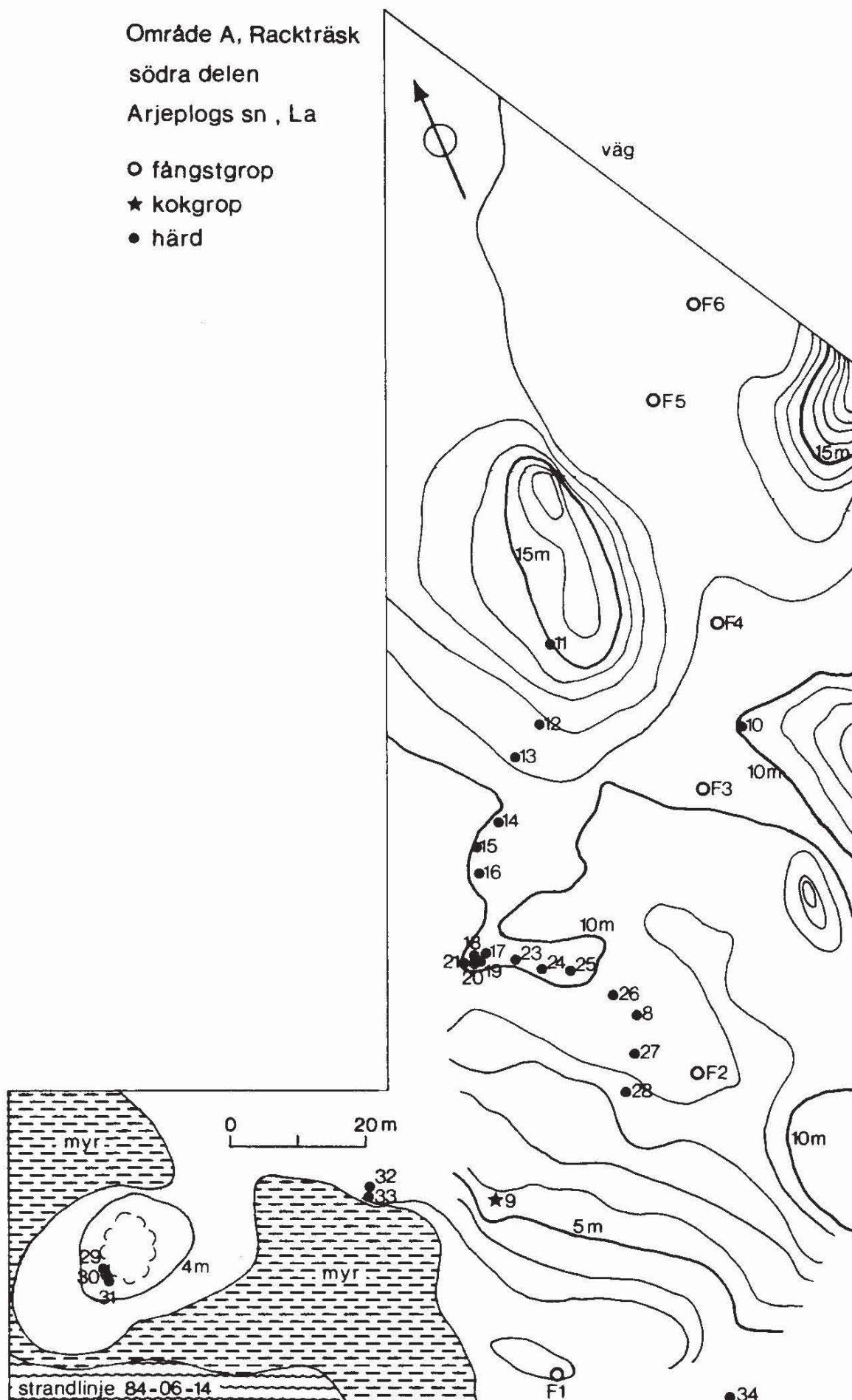
södra delen

Arjeplogs sn, La

○ fångstgrop

★ kokgrop

● härd

Härdarnas ålder

Av de drygt 300 fynden antydde flera en medeltida datering men endast några få fynd kunde betraktas som direkt daterande. Härdarna visade sig ofta vara omplockade och utnyttjade vid flera olika tillfällen. Fyndens samband med den sist anlagda och synliga härden kunde därför inte säkert avgöras med mindre än att härden ^{14}C -daterades. Sammanlagt undersöktes 12 eldstäder genom utgrävning. De utgrävda härdarna valdes med hänsyn till morfologi och topografisk belägenhet. Vid åtta anläggningar upptogs ett meterbrett schakt, vilket lades i härdens längdriktning så att halva anläggningen kom att undersökas. Det primära syftet var då endast att erhålla kolprov för ^{14}C -datering. Vid fyra anläggningar upptogs en större yta i syfte att fastställa konstruktionsdetaljer efter en eventuell överbyggnad.

Undersökningarna gav vid handen att härdarna innehöll stora mängder brända och obrända ben. Föremålen framkom med få undantag

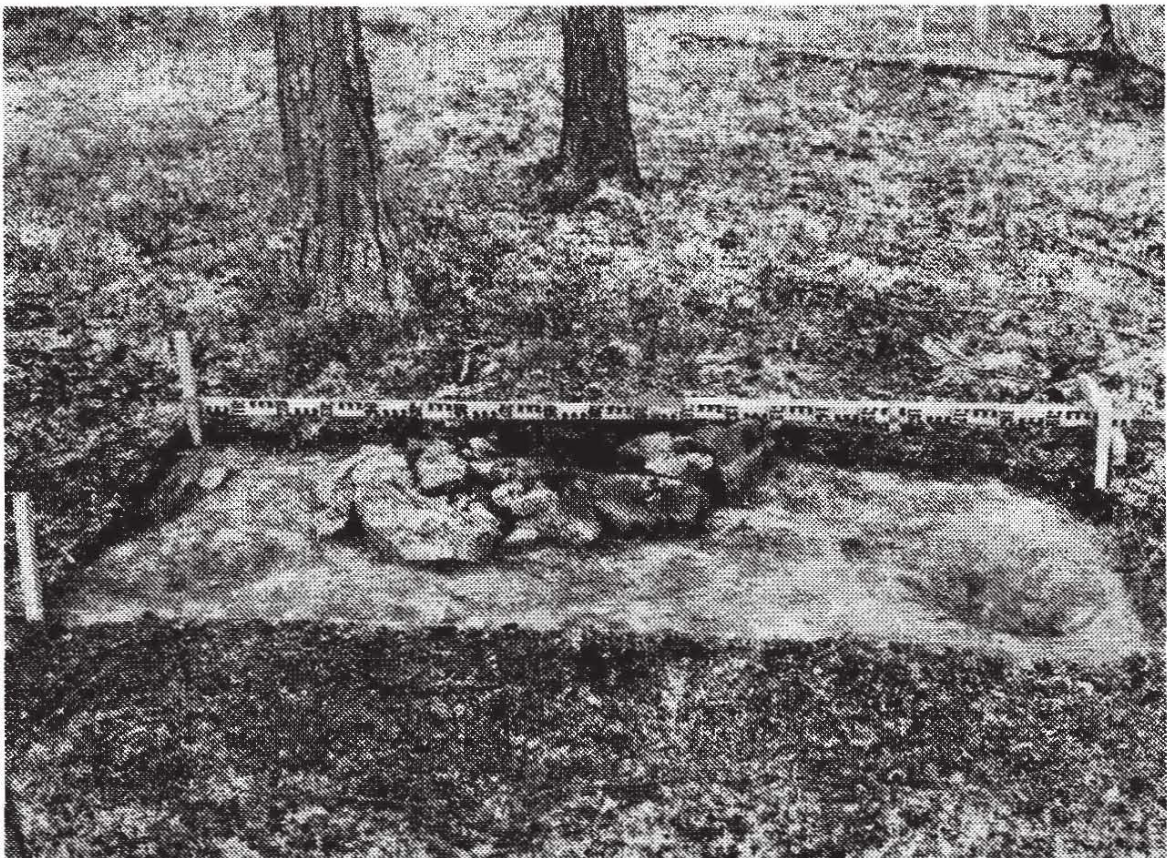

Fig. 5. Härd nr 15 (se fig. 4). En grop ligger 0,4 m från härdens norra kant. Foto I. Bergman 1985.

Tabell 3. ¹⁴C-daterade härdar. Rackträsk, Arjeplogs sn, Lappland. Proverna har analyserats och kalibrerats vid tandemacceleratorlaboratoriet i Uppsala.

Härd nr	Lab. nr	Härdform	Fylld/ ofylld	Storlek cm	¹⁴ C-dat. BP	Kalibrerad ålder AD
18 (lager 1)	Ua-359	oval	fylld	80x120	recent	1950-talet
18 (lager 2)	Ua-360	"	"	"	1340±110	610– 780
18 (lager 3)	Ua-361	"	"	"	1880±115	0– 240
21	Ua-362	oval	fylld	100x160	760±115	1170–1290
23	Ua-363	oval	fylld	100x160	1000±125	890–1170
24	Ua-364	rekt.	fylld	120x125	905±115	1010–1250
26	Ua-365	rekt.	fylld	110x140	1070±120	860–1040

Anm.: Endast 5 av 12 utgrävda härdar har hittills ¹⁴C-daterats.

omedelbart utanför härdkanten och i allmänhet inte mer än 10–30 cm från densamma. I fem fall konstaterades en tydlig grop, ca 20 cm i diameter och 10–20 cm djup, på mindre än en halv meters avstånd från härdens kant. Groparna var koniska till formen och omgivna av en låg vall eller en hög av uppkastat material (fig. 5). Tre anläggningar uppvisade flera skilda brandlager. Vid en av dessa härdar påträffades den ovala spännbucklan och vid en annan ett yxformigt hänge tillsammans med locket till en fördelardosa!

Tillsammans med kedjehållaren i brons (se ovan) och det yxformiga hänget angav den ovala spännbucklan en datering av härdanläggningarna till 900–1100-tal. Många andra fynd var betydligt yngre. Utifrån fynden kunde området därför sägas ha hyst bosättningar från 900-tal fram till 1800-tal. Den tidiga dateringen kom att bekräftas av ¹⁴C-analyserna (tabell 3).

Härden som fornlämningstyp

Härden torde utgöra den i särklass vanligaste fornlämningstypen. Trots detta har paradoxalt nog dess egenskap av fornlämning ibland ifrågasatts. Försök att tidsordna olika härdtyper har gjorts (Hvarfner 1957:109f., Spång 1983) men generellt har vissa härdformer kommit att hänföras till sten- och bronsålder under det att andra former tenderat att betraktas som recenta. Följden har blivit en i det närmaste härdtom

period – järnåldern. Arkeologiska undersökningar har förvisso påvisat härdar med järnåldersdatering (Mulk 1982 m.fl.). Eldstäderna har emellertid ofta uppmärksammats sekundärt i förhållande till andra fornlämningar. Systematiska inventeringar med härdanläggningar i fokus har tidigare inte företagits och spridningsbilden har därför varit skev och missvisande med glest spridda och sporadiska förekomster. De inventeringar som projektet Nordarkeologi under ett flertal år bedrivit inom Arjeplogs och Arvidsjaurs socknar har dock bl.a. inriktats på förekomsten av eldstäder och utgör därmed undantaget som bekräftar regeln (Christiansson & Wigenstam 1980).

Med undersökningarna vid Rackträsk-Dellaure framträder härden som en självständig och viktig källa till information om Norrlands järnålder och medeltid. Den stora mängden härdar som påträffades var resultatet av en målmedveten inriktning på härden som fornlämning. Eldstäderna uppvisar en formvariation som dock inte finns i den befintliga terminologien. Mycket av den information som ligger förborgad i härdanläggningarna kan frigöras genom en rikare och mer adekvat typbeskrivning.

Härden som informationskälla

Den information som härdarna erbjuder kan indelas i *direkt* respektive *indirekt information*. Sådan information som kan härledas ur härdkonstruktionen och härdens innehåll betecknas som direkt information. Härdens form kan exempelvis äga typologisk signifikans så att härdarna är daterande, dess innehåll, som t.ex. osteologiskt material, ger direkta upplysningar om födoresurser. Ytterligare ett exempel på direkt information utgörs av de ¹⁴C-dateringar som erhålls ur anläggningarna.

Med indirekt information avses den tolkning som kan härledas ur anläggningarna. De aktiviteter vilka avspeglas i det fyndmaterial som framkommer i och invid härdarna betraktas härvid som indirekta upplysningar. Likaså manifesterar härdarnas inbördes relation, dvs. den rumsliga spridningen, en infrastruktur vilken i sin tur avspeglar sociala mönster, bosättningsmönster och resursutnyttjande.

Undersökningarna vid Rackträsk gav vid handen att den direkta information som kunde erhållas ur en enskild härd inte gav tillräckligt underlag för bedömning av härdens funktion. Vid betraktande av omgi-

vande eldstäder framträdde däremot tydliga mönster som i hög grad bidrog till förståelsen av den enskilda anläggningen. Vid inventeringarna framgick att de 176 eldstäderna, med ett enda undantag, anlagts invid varandra i större eller mindre grupper. De utgrävningar av härdanläggningar som i fortsättningen kan bli aktuella, t.ex. i samband med exploatering, bör därför alltid kompletteras med inventeringar inom angränsande områden i syfte att klarlägga den enskilda anläggningens förhållande till andra förhistoriska lämningar.

Tolkning

Det material som framkommit vid Rackträskundersökningarna anknyter till skogssamernas, och även fjällsamernas, levnadsmönster så som de framträder i historiska källor från 1600- och 1700-tal och i etnologiska källor av senare datum. En tolkning utifrån samiskt perspektiv faller sig därför naturligt.

Skogssamernas bosättningsmönster utmärks av relativt korta förflyttningar inom väl avgränsade områden vilka i sin helhet är belägna inom skogsregionen. Flyttningarna från ett boplatssområde till ett annat ägde rum med intervall vars längd var beroende främst av tillgången till renbete. Bosättningarna hade karaktären av visten bebodda endast under en del av året. Samma visten, och till och med samma kåtplatser, kunde uppsökas år efter år, om tillgången till bete så tillät (Ruong 1987, muntl.). Fjällsamernas flyttningar sträckte (sträcker) sig över flera naturgeografiska zoner, från fjäll till kust. I skogslandet kunde bosättningarna förläggas till områden som vid andra tillfällen på året var bebodda av skogssamer. De olika bosättningsmönstren kunde därmed delvis sammanfalla i rumsligt hänseende, men med säsongsbundna förskjutningar (Ruong 1987, muntl.). Området vid Rackträsk lämpar sig väl för vinterbosättning (Ruong 1987, muntl.).

De större härdkoncentrationerna i det arkeologiska materialet kan förklaras som bosättningsmönster liknande de skogs- och/eller fjällsamiska. Likaså kan de mindre härddgrupperna om 3–5 eldstäder få sin förklaring vid en jämförelse med den samiska "sitan". En "sita" var en ekonomisk enhet vilken kunde bestå av tre till fem kärnfamiljer, ibland fler, med var sina kåtplatser. Familjerna flyttade tillsammans och bosatte sig på samma visten, där kåtorna uppfördes nära varandra (Ruong

1987, muntl.). Även härdarnas konstruktionsdetaljer, såsom härdarmar och uppställningsstenar, har sina klara paralleller i den samiska "ar-ran".

Föremålsfynden, slutligen, anknyter också till de samiska förhållandena. De yxformiga hängena, den ovala spännbucklan samt kedjehållaren i brons, har paralleller i kända samiska offerplatsfynd. Det är helt följdriktigt att de föremålsformer som deponerats som offergåvor även återfinns på de samtida boplatserna. Många av de bruksföremål i järn som framkommit i samband med inventeringsarbetet har sina motsvarigheter i arbetsredskap som under historisk tid brukats av samer och överlappar därmed, åtminstone typologiskt, tröskeln mellan förhistorisk och historisk tid.

Med hänsyn till kontinuiteten i härd- och föremålsformer, boplatslägen, bosättningsmönster och resursutnyttjande, bör det arkeologiska materialet från Rackträsk-Dellaure tolkas som samiska lämningar. De många föremål vars ursprung står att finna långt utanför Arjeplogs gränser avspeglar inte en vikingakoloni, men däremot de livliga handelskontakter samerna upprätthållit med utanförliggande områden. Lundholm (1973:241f.) påtalar minst tre möjliga handelsvägar vilka löper samman i Arjeplogsområdet: en västlig förbindelse med norskt område, en nordbottnisk handelsled från Österbotten över Nordfinland till Nordsverige samt en förbindelse med Bottenvikskusten via Skellefte älvdal.

Fynden från Rackträsk-Dellaure förtydligar bilden av ett aktivt och utåtriktat samiskt samhälle i inlandet.

LITTERATUR

- Christiansson, H. & Wigenstam, H. 1980. Nordarkeologiprojektets Arvidsjaursinventering. *Fornvännen* 75:163–169.
- Erixon, S. 1936. Skattefynd. *Norrboten* 1936:156–165.
- Hallström, G. 1924. Västerbottens län. Förhistoria. – Norrbottens län. Arkeologi. *Sverige. Geografisk topografisk statistisk beskrifning* (red. O. Sjögren) 6:695–703, 851–866. Stockholm.
- Hvarfner, H. 1957. Endast före eller även under järnåldern? Om det norrländska inlandets stenålderskultur. *Västerbotten* 38:70–115. Umeå.
- Jansson, I. 1985. *Ovala spännbucklor. En studie i vikingatida standardsmycken med utgångspunkt från Björköfynden*. Archaeological Studies. Uppsala University, Institute of North European Archaeology. Aun 7. Uppsala.
- Lundholm, K. 1973. Järnålder i Arjeplog. Bonde – veidemann, bofast – ikke bofast i nordisk forhistorie. *Tromsø Museums Skrifter* XIV:234–245. Oslo–Bergen–Tromsø.
- Serning, I. 1960. *Övre Norrlands järnålder*. Skrifter utgivna av vetenskapliga biblioteket i Umeå 4.
- Spång, L.-G. 1983. Egen härd. . . *Västerbotten* 2/83:66–74.
- Stenberger, M. 1964. *Det forntida Sverige*. Uppsala.
- Sundström, J. 1987. Grävningssrapport med fyndredovisning och datering. I. *Laborativ arkeologi* (red. B. Arrhenius) 2:75–106. Rapport från Stockholms universitets arkeologiska forskningslaboratorium.
- Zachrisson, I. 1984. *De samiska metalldepåerna år 1000–1350 i ljuset av fynden från Mörtträsket, Lappland*. Archaeology and Environment 3. Umeå.

RAPPORTER

- Bergman, I. 1985a. *Rapport över arkeologiska undersökningar vid Rackträsk, Arjeplogs sn, La. 1985*. Institutionen för arkeologi, Umeå universitet.
- Bergman, I. 1985b. *Rapport över arkeologiska inventeringar och undersökningar vid Rackträsk, Arjeplogs sn, La. 1985*. Institutionen för arkeologi, Umeå universitet.
- Bergman Hennix, I. 1984. *Rapport över arkeologiska inventeringar vid Rackträsk, Arjeplogs sn, La. 1984*. Institutionen för arkeologi, Umeå universitet.
- Mulk, I.-M. 1982. *Sirkesluokta-Ålloluokta, Jokkmokks sn, La. 1978–82*. Rapport 2. Institutionen för arkeologi, Umeå universitet.

SAGESMÄN

- Ruong, L.E. Renägare, Luokta-Mavas sameby, Arjeplog.